

شناخت در مشاوره به دو روش عینی و ذهنی انجام می گیرد:

❖ روش های شناخت عینی

در این روش ها، راهنما و مشاور از طریق کاربرد آزمون های روانی، به کسب اطلاعات و شناخت دانش آموزان می پردازد.

مشاور برای کمک به دانش آموز باید با شیوه های انتخاب، اجرا و تفسیر نتایج آزمون های روانی آشنا باشد تا بتواند از آنها جهت بررسی و شناخت رفتارهای دانش آموزان، طبقه بندی آنان و پیشنهاد روش های صحیح آموزش به موقع استفاده کند.

«لازم به توضیح است که بدون کاربرد آزمون های روانی نیز کمک به دانش آموزان و حل مشکلات آنان امکان پذیر است.»

انواع آزمون

الف) از نظر اجرا

1) گروهی

2) فردی

ب) از نظر شکل

1) ابزاری

2) شفاهی

3) کتبی

ج) از نظر موضوع

1) استعداد

2) معلومات

3) شخصیت

4) رغبت

د) از نظر دقت

1) معلم ساخته

2) تراز شده

فواید اجرای آزمون ها:

- ✓ شناخت، طبقه بندی و جایگزینی صحیح دانش آموزان
- ✓ ارزشیابی شیوه های آموزش
- ✓ کشف استعدادها و رغبت های دانش آموزان
- ✓ شناخت محدودیت ها
- ✓ تشخیص مشکلات و نیازهای دانش آموزان

نکاتی که مشاور باید در اجرای آزمون ها به آنها توجه کند:

- باید هدف از اجرای آزمون را مشخص کند.
- باید با نحوه اجرا و نمره گذاری آزمون کاملاً آشنا باشد.
- باید بداند از چه نوع آزمونی استفاده کند.
- اطلاع کاملی از شیوه های تفسیر نتایج آزمون داشته باشد.

اولاً در یک جلسه مشاوره با دانش آموز مورد بررسی قرار گیرد.

ثانیاً دانش آموز در جلسه تفسیر نتایج آزمون مشارکت فعال داشته باشد.

ثالثاً مشاور نتایج آزمون را به طریقی بیان کند که برای دانش آموز قابل درک و فهم باشد.

رابعاً بر اساس نتایج آزمون، کاربرد های عملی برای حل مشکل به دانش آموز توصیه شود.

نتایج آزمون ها باید:

روش های شناخت ذهنی

(1) مشاهده

مشاهده، عملی ارادی و فعال است و با دیدن که عملی غیر ارادی می باشد تفاوت دارد.

مشاور با مشاهده رفتار و اعمال دانش آموز، ابتدا فرضیه ها را مطرح می کند و سپس به یافتن پاسخ می پردازد. از طریق مشاهده خصوصياتی نظیر تنش، تحریک پذیری، زودرنجی، خستگی، تند خوئی و افسردگی دانش آموز به سادگی قابل تشخیص است.

نکاتی که رعایت آنها در اجرای مشاهده ضروری است:

✓ مشاهده گر قبل از آغاز مشاهده، باید هدف از مشاهده را معین سازد.

✓ مشاهده باید در موقعیتی واقعی انجام گیرد تا نتایج آن معتبر باشد.

✓ بر اساس یک بار مشاهده نمی توان در باره رفتار و اعمال کسی قضاوت کرد.

✓ در هر لحظه فقط رفتار یک نفر مورد مشاهده قرار گیرد تا دقت در مشاهده بیشتر شود.

✓ مشاهده گر در هنگام مشاهده رفتار، باید از یادداشت برداری و ثبت نتایج خودداری کند و بلافاصله پس از پایان مشاهده نتایج را بنویسد.

2) مصاحبه

مصاحبه گفتگوی حضوری هدفمند مراجع و مشاور است.

مصاحبه ممکن است برای **حقیقت یابی** و تأیید یا تکذیب اطلاعات قبلی و یافتن پاسخ نکات مبهم و ناشناخته انجام پذیرد. این نوع مصاحبه محدود است و مصاحبه گر پرسش هایش را در محدوده معین و مشخصی مطرح می سازد.

امکان دارد مصاحبه **مشاوه ای** باشد، یعنی مراجع و مشاور به خاطر حل مشکلی به گفتگو بنشینند. این نوع مصاحبه آزاد است و در آن قید و شرطی وجود ندارد و پرسش ها و پاسخ ها از انعطاف بیشتری برخوردارند.

« گوش دادن فعال به گفته های مراجع و طرح سوالات روشن و مشخص با لحنی دوستانه، در امر مصاحبه ضروری است.»

3) پرسشنامه

نخستین بار «**وودورت**» و همکارانش برای تعیین خصوصیات روانی سربازان در جنگ اول جهانی به تهیه پرسشنامه ای اقدام کردند.

پرسشنامه مجموعه منظم و صحیحی از سوالات که به منظور سنجش خصوصیات مشخصی مورد استفاده قرار می گیرد.

تهیه کننده پرسشنامه باید بداند چه چیزی را می پرسد، از چه کسی می پرسد، چرا می پرسد و چگونه پرسد. او ابتدا باید مسئله و موضوعی را که در صدد سنجش و شناسایی آن است مشخص سازد و سپس محتوای سوالات را بر آن اساس تهیه و تنظیم کند.

انواع سوالات پرسشنامه

باز: در این نوع پرسش ها پاسخگو آزاد است به طوری که می خواهد به آنها جواب دهد و در پاسخگویی محدودیتی وجود ندارد.

بسته: در این نوع پرسش ها پاسخگو محدودیت دارد و ناگزیر است صرفاً یکی از پاسخ های ارائه شده را که مناسب تر است انتخاب کند.

« پرسشنامه در مقایسه با مصاحبه، مقرون به صرفه تر و انجام آن سریع تر است، ولی نتایج بدست آمده از **مصاحبه** دقیق تر از پرسشنامه است.»

4) مقیاس درجه بندی

مقیاس درجه بندی یکی دیگر از راه های شناخت دانش آموزان است که به

وسیله آن میزان خصوصیات و رفتارهای بارز و قابل مشاهده دانش

آموزان در زمینه های مشخصی سنجیده می شود. در مقیاس درجه بندی بنا به

ضرورت از معلمان و مشاوران و سایر افراد خواسته می شود تا دانش آموز را

در زمینه هایی نظیر «**صداقت، همکاری، اعتماد به نفس، قدرت رهبری و**

جدیت» ارزشیابی کنند. نتایج مقیاس درجه بندی در شناخت نقاط قوت و ضعف

دانش آموزان مفید است و در جلسه مشاوره مورد استفاده قرار می گیرد.

در تهیه مقیاس درجه بندی رعایت موارد زیر ضروری است:

(1) ویژگی سنجیدنی باید به طور صریح و روشن تعریف و مشخص شود تا در تشخیص صفات برای پاسخ گو هیچ گونه ابهامی وجود نداشته باشد. برداشت هر فرد از مفاهیم و خصوصیات مطرح شده ممکن است با دیگری متفاوت باشد. برای رفع این مشکل باید در مقیاس درجه بندی تعریف معین و مشخصی از انضباط ارائه شود تا افراد مختلف در توجیح مطالب با ابهام و سردرگمی و تفاسیر شخصی مواجه نگردند

(2) خصوصیات و رفتارهای سنجیدنی باید قابل مشاهده باشد. در صورتیکه خصیصه و رفتار قابل مشاهده نباشد سنجش و ارزشیابی آن امکان پذیر نخواهد بود. ازین رو مقیاس درجه بندی درباره خصوصیات رفتاری بارز و مشخص و عملی قابل اجرا است.

(3) درجات خصوصیات و رفتارهای سنجیدنی باید بادقت و صراحت معین و مشخص گردد تا سنجیدنی بتواند به آنها پاسخ دقیق بدهد. می توان خصوصیات را با درجات «ضعیف، متوسط، خوب و بسیار خوب» مورد ارزیابی قرار داد.

خطاها و اشکالاتی که در مقیاس درجه بندی قرار دارد:

(الف) خطای تعصب شخصی که باعث قضاوت اشتباه ارزیاب می شود.

(ب) در خطای تمایل مرکزی ارزیاب به علت ناآگاهی یا بی توجهی به تفاوت های فردی در تمامی یا اکثر موارد به ارزیابی شونده نمره متوسطی می دهد.

(ج) در خطای هاله ای ارزیاب بر اساس پندارها و تصورات و خصوصیات دیگری که از قبل در فرد سراغ دارد به ارزیابی او می پردازد.

«هرچه آموزش ارزیاب در زمینه ارزیابی بیشتر باشد خطاها کمتر خواهد بود.»

5) شرح حال نویسی:

✓ شرح حال یعنی گزارش کتبی دانش آموز درباره وقایع زندگی خود در گذشته حال و احتمالاً پیش بینی وقایع آینده یکی از شیوه های شناخت است که علاوه بر اطلاعات لازم اهداف و نگرش ها و احساسات فرد را در زمینه گوناگون نیز مشخص میسازد.

✓ این روش دانش آموز را به تفکر و یادآوری وقایع گوناگون تشویق می کند. جامعه شناسان و مورخان شرح حال نویسی را برای کسب اطلاعات درباره سوابق و نوع رابطه و شیوه زندگی مردم به وفور به کار گرفته اند. روانشناسان و روانکاوان نیز به وسیله آن از زندگی گذشته بیماران مطلع می شوند و به دنیای درون آنان پی می برند.

✓ شرح حال نویسی برای کسانی که سواد دارند و از هوش طبیعی و سلامت روانی برخوردارند قابل اجرا است. بی میلی دانش آموز به آشکار سازی مشکلات زندگی حیطه کاربرد شرح حال را محدود می سازد.

مواردی که ممکن است در شرح حال بروز یابد :

❖ تاریخچه خانواده

❖ تحصیلات

❖ روابط اعضای خانواده بایکدیگر

❖ نظر والدین نسبت به فرد

❖ شیوه های تربیت در خانواده

❖ تعداد خواهران و برادران و نظرات آنان نسبت به یکدیگر

❖ نظرات فرد در مورد تحصیلات دوره دبستان دبیرستان و دانشگاه

❖ وضع سلامتی و بهداشتی

❖ خاطرات دوران تحصیلی و آرزوهای شغلی

شرح حال محدود: موضوع شرح حال از طرف مشاور تعیین می گردد و دانش آموز موظف می گردد در آن زمینه به درج مطالبی که صلاح می داند بپردازد.

انواع شرح حال

شرح حال آزاد: برای دانش آموز هیچ گونه مضوعی از قبل مشخص نمی شود و او مجاز است در هر زمینه ای که میخواهد شرح حالش را بنویسد. از آنجا که در این نوع شرح حال دانش آموز مطالب را ازادانه و بدون غید و شرط درباره خو مینویسد محتوای شرح حال در زمینه شناخت و رفع مشکلات عاطفی وی دارای ارزش فراوانی است

(6) گروه سنجی:

ژاکوب مورینو؛ روانپزشک رومانیایی الاصل که مبدع گروه سنجی است اعتقاد دارد بعضی اعضای گروه مورد توجه و عده ای مورد بی اعتنایی دیگران قرار میگیرند و این وضعیت در گروه قابل سنجش و اندازه گیری است. در گروه سنجی موقعیت هر فردی در گروه نسبت به دیگران بر اساس معیار و ملاک معینی ارزیابی می شود. هدف گروه سنجی آن است که میزان پذیرش یا عدم پذیرش افراد گروه نسبت به یکدیگر و روابط هر فرد با دیگر اعضای گروه مشخص گردد. معلم و مشاور از طریق گروه سنجی می توانند دانش آموز اجتماعی یا گوشه گیر را بشناسد و علاوه بر شناخت خصوصیات شخصیتی و رفتاری دانش آموزان کسانی را که مایل به شرکت در فعالیت های خاص اجتماعی هستند نیز مشخص سازند و به این ترتیب بر اساس ملاک های معینی گروه های متجانس تشکیل دهند.

در گروه سنجی کسی که بیشترین رأی را آورده باشد به ستاره گروه معروف است. و فردی که از طرف افراد گروه اصلا انتخاب نشده باشد منفرد نامیده میشود. کسی که کمترین رأی را آورده باشد فراموش شده و فردی که اعضای گروه حاضر به همکاری و مشاوره با او نباشند مطرود نامگذاری می شود.

اولا: اولاً افراد گروه باید یکدیگر را به طور کامل بشناسند و از خصوصیات رفتاری یکدیگر آگاه باشند تا بتوانند در ارتباط به صفت مشخص شده درباره یکدیگر به قضاوت بپردازند

ثانیا: مفهوم صفتی که مورد سنجش و ارزیابی قرار می گیرد باید برای ارزیاب ها کاملاً روشن و مشخص باشد باید در نظر داشت که صفات افراد با گذشت زمان تغییر می کند و نتایج گروه سنجی همیشه و در همه زمان معتبر نیست.

ثالثا: نتایج گروه سنجی باید محرمانه تلقی گردد و لا هیچ فردی در میان گذاشته نشود

اصول و ضوابط
گروه سنجی

گروه سنجی را به دوشیوه میتوان انجام داد:

1) استفاده از صفت یا ملاک مشخص: در روش استفاده از صفت یا ملاک مشخص که در مدارس رواج بیشتری دارد از دانش آموز خواسته می شود تا براساس ملاک و صفت هم کلاسی های خود را ارزیابی کند و نام دانش آموزی را که دارای آن صفت است بنویسد.

2) بهره گیری از پرسشنامه: که هدف آن شناخت و قضاوت دانش آموزان درباره خصوصیات شخصی یکدیگر است. براساس پرسشنامه ای نگرش ها و احساسات افراد گروه نسبت به یکدیگر ارزیابی می شود. دانش آموزان موظف اند بر اساس پرسش نامه ای که در اختیار آنان قرار می گیرد کسانی را که حائز آن خصیصه هستند مشخص سازند.

تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از گروه سنجی به دو صورت دایره ای و جدولی انجام می گیرد:

1) گروه نگار دایره ای: که برای گروه های کوچک عملی تر است. برای هر عضو گروه دایره ای منظور میشود و انتخاب های متقابل افراد با ترسیم خطوط رابط بین دوایر و شماره گذاری آنها مشخص می گردد. برای سادگی و اجتناب از شماره گذاری میتوان هریک از انتخاب های اول دوم و سوم را با خطوط رنگین جداگانه ای مشخص ساخت. هر فردی که توسط دیگر اعضای گروه بیشتر از سایرین انتخاب شده باشد ستاره گروه نامیده میشود.

2) گروه نگار جدولی: که برای گروه های بزرگ مناسب تر است. انتخاب های اول دوم و سوم افراد در جدولی که در ستون عمودی اسامی دانش آموزان و در ستون افقی انتخاب هاب آنان نوشته شده است مشخص می گردد. برای محاسبه نمره کلی هر فرد پس از شمارش آرا و ضرب تعداد انتخاب های اول در سه و انتخاب های دوم در دو و تعداد انتخاب های سوم در یک حاصل جمع را حساب می کنیم.

در این شیوه شناخت که تلفیقی از شناخت عینی و ذهنی است، مشاور به استفاده از روش خاصی مقید نیست و برای اطمینان بیشتر از صحت اطلاعات حاصل، هر یک از شیوه های ذکر شده را که مقتضی بداند به کار می گیرد. در این روش، که مشاوران عملاً در اکثر موارد از آن استفاده می کنند، شناخت کامل تر دقیق تری از مراجع و مشکلات او حاصل می شود و امکان کمک بهتری برای حل مشکلات مراجع به وجود می آورد.

پرونده راهنمایی

در پرونده راهنمایی مجموعه اطلاعاتی که با شیوه های گوناگون تهیه شده اند درج و نگهداری می شوند. پرونده راهنمایی وسیله مناسبی برای شناخت دانش آموز است و خصوصیات رفتاری و شخصیتی و مسائل شخصیتی و مشکلات او را مشخص می سازد.

اطلاعات مربوط به پرونده راهنمایی

لازم به توضیح است که آن بخش از اطلاعات پرونده راهنمایی که محرمانه است نباید در دسترس همگان قرار گیرد. از این رو توصیه می شود که پرونده راهنمایی دو بخش یکی اطلاعات تحصیلی و دیگری اطلاعات محرمانه داشته باشد.

الف-اطلاعات شخصی

نام.....نام خانوادگی...نام پدر.....تاریخ تولد.....محل تولد.....نام مادر...شغل پدر....شغل مادر.....تعداد برادران.....تعداد خواهران.....چندمین فرزند خانواده هستید؟....ایا پدر و مادر بایکدیگر نسبت دارند؟بلی خیر
ایا پدر و مادر بایکدیگر زندگی می کنند؟بلی خیر طلاق
راست دست چپ دست

درس و شماره تلفن محل کار پدر....

درس و شماره تلفن محل کار مادر....

مشخصات زمان تولد:

وزن...قد...دور سر...گروه خونی...مکان تولد...وضع زایمان...اختلالات زمان تولد.....

ملاحظات	تاریخ تزریق			تاریخ نوع
	نوبت سوم	نوبت دوم	نوبت اول	
				سرخک سیاه سرفه دیفتری فلج سل کزاز ابله
	واکسیناسیون			

بیماری های جسمانی

ملاحظات	عوارض بیماری	پزشک معالج	علل بیماری	تاریخ بهبودی	تاریخ ابتلا	نوع بیماری

آموزش پیش دبستانی

ملاحظات	نحوه پیشرفت	تاریخ پایان	تاریخ آغاز	محل	نام آموزشگاه	سن	تاریخ

آموزش ابتدایی

ملاحظات	کلاس پنجم	کلاس چهارم	کلاس سوم	کلاس دوم	کلاس اول	رتبه قبولی
	سال تحصیلی	سال تحصیلی	سال تحصیلی	سال تحصیلی	سال تحصیلی	دروس

ردیف	تاریخ آغاز	تاریخ پایان	نام مدرسه	محل	رتبه قبولی	دروس موردعلا قه	دروس تجدیدی	ترک تحصیل	مردودی	فعالتهای موردعلا قه
1	1397/01/01	1397/03/31	مدرسه نمونه	تهران	اول	ریاضی، فارسی، انگلیسی	حساب، منطق	تاریخ، جغرافیا	مردودی	فعالتهای موردعلا قه
2	1397/04/01	1397/06/30	مدرسه تخصصی	تهران	دوم	ریاضی، فارسی، انگلیسی	حساب، منطق	تاریخ، جغرافیا	مردودی	فعالتهای موردعلا قه
3	1397/07/01	1397/09/30	مدرسه تخصصی	تهران	سوم	ریاضی، فارسی، انگلیسی	حساب، منطق	تاریخ، جغرافیا	مردودی	فعالتهای موردعلا قه
4	1397/10/01	1397/12/31	مدرسه تخصصی	تهران	اول	ریاضی، فارسی، انگلیسی	حساب، منطق	تاریخ، جغرافیا	مردودی	فعالتهای موردعلا قه
5	1398/01/01	1398/03/31	مدرسه تخصصی	تهران	دوم	ریاضی، فارسی، انگلیسی	حساب، منطق	تاریخ، جغرافیا	مردودی	فعالتهای موردعلا قه
6	1398/04/01	1398/06/30	مدرسه تخصصی	تهران	سوم	ریاضی، فارسی، انگلیسی	حساب، منطق	تاریخ، جغرافیا	مردودی	فعالتهای موردعلا قه

ج- غیبت از مدرسه

ملاحظات	نام مدرسه	مدت غیبت	علت	درس	کلاس	تاریخ

نظر مشاور مدرسه: کدامیک از موارد زیر در دانش آموز مشاهده می شود؟

گوشه گیری   عصبانیت   مهربانی   کینه وزی   اجتماعی   نگرانی

شادی   اندوه   نظم   انتقاد پذیری   زودرنجی   خست

جویدن ناخن   تیک   تزویر   لکنت زبان   شب ادراری   اختلال

خواب کم   رویی   صداقت   رقابت طلبی   بلا تکلیفی   اعتماد به نفس

دروغ گویی   موارد دیگر (نام ببرید)

نظر معلم کلاس: کدام یک از موارد زیر در دانش آموز مشاهده می شود؟

لکنت زبان	قدرت یادگیری	کنجکاوی	زودرنجی
قبول مسئولیت	اجتماعی	خودسری	رهبری کلاس
ترس	جسارت	نظم	دقت
موارد دیگر.....			شرکت در بحث ها

نظر والدین: کدام یک از موارد زیر را در فرزندتان مشاهده می کنید؟

نظم و ترتیب در کارها   وقت شناسی   اطاعت   عصبانیت
احترام به اطرافیان   رفتن به تفریح در ایام تعطیل   شب
ادرازی   اختلال خواب   تمارض

نظر ناظم مدرسه: بی انضباطی   دروغ گویی   دزدی
زودرنجی   رهبری در کارها   لجاجت   اراستگی
وقت شناسی   بی دقتی   موارد دیگر.....

ه-نتایج آزمون های روانی

ملاحظت	نتیجه وتوصیه	علت اجرا	اجراکننده	تاریخ اجرا	کلاس	نوع آزمون

و- پرسشنامه دانش آموز

دانش آموز عزیز برای آنکه مشاور مدرسه بتواند در حل مشکل به شما کمک کند، باید اطلاع دقیقی از شما در اختیار داشته باشد. لطفا پرسشنامه زیر را حتی الامکان با دقت و صادقانه تکمیل کنید.

مطمئن باشید پاسخ های شما محرمانه می ماند و با کسی مطرح نمی گردد.

نام.... نام خانوادگی..... کلاس..... مدرسه..... تاریخ تنظیم....

1- آیا اطلاعات شغلی از طرف مسئولان مدرسه در اختیار شما قرار می‌گیرد؟

2- در بیرون از مدرسه چه سرگرمی‌هایی دارید؟

3- در چه انجمن‌هایی عضویت دارید؟

4- چه تصویری از خود دارید؟

5- چه درس‌هایی را بیشتر دوست دارید. چرا؟

6- در مورد مدرسه چه نظری دارید؟

ز-برگه های مربوط به خلاصه مصاحبه

لازم است خلاصه مطالب مطرح شده در جلسه مشاوره در پرونده راهنمایی دانش آموز برای پیگیری مشکل و کارهای انجام شده، درج شود. این اطلاعات مانند سایر بخش های محرمانه پرونده، نباید در اختیار دیگران قرار گیرد. مشاور در ثبت این گونه اطلاعات باید محتاط باشد، و محتوای جلسه مشاوره را به طریقی بنویسد که اگر این مطالب به دست دیگران بیفتد برای مراجع ناراحتی ایجاد نکند. نمونه زیر برای انجام این مورد، پیشنهاد می شود.

نام و نام خانوادگی مراجع..... نام و نام خانوادگی مشاور...
آدرس مراجع..... تاریخ اولین جلسه مشاوره.....
تاریخ انجام این مصاحبه....چندمین جلسه است؟.....
نوع مشکل مراجع:تحصیلی شغلی خانوادگی موارد
دیگر.....

خلاصه مطالب مطرح شده در جلسه و پیشنهاد های مشاور: